

ACTA MVSEI APVLENSIS

APULUM LI

series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*

CARPATHIAN HEARTLANDS

*Studies on the prehistory and history of Transsylvania in
European contexts, dedicated to Horia Ciugudean on his 60th
birthday*

NUCLEUL CARPATIC

*Studii privind preistoria și istoria Transilvaniei în context
european, dedicate lui Horia Ciugudean la aniversarea a 60 de
ani*

**Edited by /
Volum îngrijit de:**

**Nikolaus Boroffka
Gabriel Tiberiu Rustoiu
Radu Ota**

ACTA MVSEI APVLENSIS

APVLVM

LI

series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*

ALBA IULIA

MMXIV

Fondator

ION BERCIU

Editor

GABRIEL T. RUSTOIU

Colegiul editorial

RADU ARDEVAN - Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca

NIKOLAUS BOROFFKA - Deutsches Archäologisches Institut, Berlin

DANIEL DUMITRAN - Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia

NICOLAE GUDEA - Cluj-Napoca

VALER MOGA - Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia

ZENO KARL PINTER - Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu

MARIUS PORUMB - Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca

VOLKER WOLLMANN - Obrigheim

Colegiul de redacție

HORIA CIUGUDEAN - director

RADU OTA - secretar de redacție

GEORGE BOUNEGRU - membru

CONSTANTIN INEL - membru

GENU POP - webmaster

Adresa de corespondență:

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII

510010 ALBA IULIA

Str. Mihai Viteazul, 12-14

Tel. 0258/813300

revista.apulum@yahoo.com

www.mnuai.ro; www.muzeuluniriialba.ro; www.anuarulapulum.ro

Correspondence address:

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII

RO – 510010 ALBA IULIA

Mihai Viteazul St., 12-14

Tel. (+40) (258) 813300

© 2014 MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII, ALBA IULIA

ISSN – 1013-428X

ISSN – 2247 – 8701

ISSN-L – 2247 – 8701

CARPATHIAN HEARTLANDS
Studies on the prehistory and history of
Transsylvania in European contexts, dedicated to
Horia Ciugudean on his 60th birthday

NUCLEUL CARPATIC
Studii privind preistoria și istoria Transilvaniei în
context european, dedicate lui Horia Ciugudean
la aniversarea a 60 de ani

Edited by /
Volum îngrijit de:

Nikolaus Boroffka
Gabriel Tiberiu Rustoiu
Radu Ota

ALBA IULIA 2014

Tehnoredactare: RADU OTA

Traducerea și verificarea textelor în limba engleză: ADINA GOȘA, NIKOLAUS
BOROFFKA, BRÎNDUȘA CIUGUDEAN

Textele nepublicate nu se restituie.

Horia Ciugudean

S U M A R

CONTENTS – SOMMAIRE – INHALT

TABULA GRATULATORIA	XV
COLEGIUL EDITORIAL, Prefață (Preface)	XIX
NIKOLAUS BOROFFKA, Memories with Horia	XXIII
Amintiri cu Horia	XXVII
BIBLIOGRAFIE HORIA CIUGUDEAN	XXXI

STUDII – STUDIES

SABIN ADRIAN LUCA, FLORENTINA MARȚIȘ, ANAMARIA TUDORIE, ADRIAN LUCA, „Consacrarea ritualică” a primei colonizări neolitice din România. Partea II. Locuirea <i>“Ritual Consecration” of the first Neolithic Settlements in Romania. Second part. Habitation.....</i>	1
GHEORGHE LAZAROVICI, CORNELIA-MAGDA LAZAROVICI, SORIN COLESNIUC, SOTE ANGELESKI, Muntele Teasc. Despre sanctuare în natură (I) <i>The Teasc Mountain. On Sanctuaries in the Landscape (I).....</i>	25
ZSOLT SZÉKELY, Mormântul în cistă de piatră de la Șincai (jud. Mureș) <i>The Stone Grave from Șincai (Mureș County).....</i>	81
RADU BĂJENARU, Despre datarea și contextul unui topor fațetat din Oltenia <i>On the Dating and Context of a faceted Axe from Oltenia.....</i>	89
TÜNDE HORVÁTH, Mobility: Transhumants or Immigrants? <i>Mobilitate: transhumanți sau imigranți?.....</i>	99
DALIA ANNA POKUTTA, Food and Cooking in the Únětice Culture <i>Hrană și gătit în cultura Únětice</i>	135
CLAES UHNÉR, A critical View on the Use of Salt in the political Economy of Únětice Societies in the Circumharz Region in eastern Germany	

	<i>O viziune critică asupra folosirii sării în economia politică a societăților Unětice în regiunea Circumharz din estul Germaniei</i>	161
PETER THOMAS,	Copper and Gold – Bronze Age Ore Mining in Transylvania <i>Cupru și aur – exploatarea minereurilor din Transilvania în epoca bronzului</i>	177
SASCHA MAUEL,	A close Association of some Tens of Loom Weights from Aiud – Evidence for the Presence of the Warp – Weighted Loom in Bronze Age Transylvania, Romania <i>Un ansamblu de câteva zeci de greutateți pentru războiul de țesut de la Aiud – Dovezi ale prezenței greutateților pentru urzeală în epoca bronzului din Transilvania, România</i>	195
GABRIEL BĂLAN,	RALUCA BURLACU-TIMOFTE, MARIUS RÂZA, TEODOR MUNTEAN, Situri descoperite recent aparținând culturii Wietenberg <i>New Sites belonging to the Wietenberg Culture</i>	215
CORNELIU BELDIMAN,	DAN-LUCIAN BUZEA, DIANA-MARIA SZTANCS, BJÖRN BRIEWIG, Microscopy of Praehistoric symbolic Artefacts. Wietenberg Zoomorphic Antler Plate discovered at Șoimeni, Harghita County <i>Microscopia unor artefacte preistorice simbolice. Placa zoomorfa din corn de cerb aparținând culturii Wietenberg descoperită la Șoimeni, județul Harghita ...</i>	241
MARCIN S. PRZYBYŁA,	Cladistics, Typology and the Bronze Age Pottery from Cârna <i>Cladistica, tipologia și ceramica epocii bronzului de la Cârna</i>	287
ÁGNES KIRÁLY,	JUDIT KOÓS, JÁNOS GÁBOR TARBAY, Representations of Jewellery and Clothing on Late Bronze Age anthropomorphic clay Figurines from north-eastern Hungary <i>Reprezentări ale podoabelor și îmbrăcăminteii pe figurinele antropomorfe din lut din epoca bronzului în nord-estul Ungariei</i>	307
CRISTIAN SCHUSTER,	Faza Tei V, Aspectul cultural Vlădești II–Fundenii Doamnei, grupul Govora–Fundeni sau grupul cultural Fundenii Doamnei?	

	<i>The Phase Tei V, cultural Aspect Vlădești II – Fundenii Doamnei, the Group Govora-Fundeni or the cultural Group Fundenii Doamnei?.....</i>	341
TIBERIUS BADER, Lanzenspitzen vom Typ Dremajlovka		
	<i>The Dremajlovka type of lance-heads</i>	369
BOGDAN PETRU NICULICĂ, VASILE BUDUI, The Evaluation and spatial Distribution of Bronze Deposits in Bucovina		
	<i>Evaluarea și distribuția spațială a depozitelor de bronzuri din Bucovina</i>	387
BIANKA NESSEL, Bronze Age Portioning of raw Metal–Concepts, Patterns and Meaning of casting Cakes		
	<i>Porționarea metalului brut în epoca bronzului-concepte, modele și semnificația turtelor de turnare</i>	401
ANCA-DIANA POPESCU, O formă de turnare din a doua jumătate a mileniului al II-lea a.Chr. descoperită la Căscioarele		
	<i>A casting Mold dated to the second Half of the 2nd Millennium BC discovered at Căscioarele.....</i>	427
BIBA TERŽAN, Bemerkungen zu einem bimetalenen Vollgriffschwert aus der Hallstattzeitlichen Dolenjsko-Gruppe (SO Slowenien)		
	<i>Considerații privind o sabie bimetalică cu mânerul plin aparținând grupului hallstattian Dalj (SE Slovenia)</i>	445
BEATRICE CIUȚĂ, Considerații arheobotanice prilejuite de descoperirea unor resturi de <i>vitis vinifera</i> în interiorul unui vas de argint (sec. IV B.C.)		
	<i>Archaeobotanical Considerations occasioned by the Discovery of vitis vinifera Remains within a silver Vessel (4th Century BC).....</i>	457
MARIUS-MIHAI CIUȚĂ, Istoria pierdută – istoria recuperată. Cazul Hercules 2013		
	<i>Lost History – Recovered History. The Hercules 2013 Case.....</i>	471
RADU CIOBANU, Statueta lui Hercule ”Farnese” recent descoperită la Apulum – elemente de mitologie comparată, iconografie, tipologie și stil ale unei piese excepționale de artă romană		
	<i>La Statuette d’Hercule Farnèse récemment découverte à Apulum – éléments de mythologie comparée, iconographie, typologie et style d’une pièce exceptionnelle d’art romain.....</i>	491

RADU OTA, O nouă atestare a zeului Pan și câteva considerații privind imaginile iconografice ale divinității la Apulum <i>A new Atestation of the God Pan and some Considerations regarding the Iconographic Images of the Divinity at Apulum</i>	527
CSABA SZABÓ, Notes on a new <i>Salariarius</i> from Apulum <i>Note asupra unui nou salariarius de la Apulum</i>	533
NICOLAE GUDEA, Inscriptiones Tegularum Legionis XIII Geminae 1. Tipologia ștampilelor pe țigle și cărămizi descoperite în castru <i>Inscriptiones Tegularum Legionis XIII Geminae 1. Tiles and Brick Stamps discovered in the Camp – a Typology.</i>	545
MONICA URSU, CLAUDIU TĂNĂSELIA, SERGIU CADAR, MIRCEA CHINTOANU, NICOLAE HAR, DAN ANGHEL, ANCA TIMOFAN, GEORGE BOUNEGRU, Studiu cu privire la compoziția și proveniența mortarelor cu lianți minerali utilizați la construcția edificiilor antice de la Apulum <i>Study on the Composition and Provenience of Mortars with mineral Cement used in the Construction of antique Buildings at Apulum</i>	561
CĂLIN COSMA, Considerații privind un nou tip de zăbală din secolele VII-VIII descoperit pe teritoriul Transilvaniei și Slovaciei <i>Betrachtungen zu einem neuen Trensentyp aus dem 7.-8. JH., der auf dem Gebiet Siebenbürgens und der Slowakei Entdeckt Wurde</i>	593
DAN BĂCUEȚ-CRIȘAN, O locuință medievală timpurie descoperită în anul 1995 la Alba Iulia "Dealul Furcilor". Câteva considerații privind locuirile medievale timpurii de pe teritoriul orașului Alba Iulia <i>Early Medieval Dwelling found at Alba Iulia "Dealul Furcilor" in 1995. Some Considerations about Early Medieval Settlements on the Territory of Alba Iulia</i>	615
AUREL DRAGOTĂ, Tipologia pandantivelor în formă de semilună <i>Typology of Crescent Shaped Pendants</i>	645

RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ

REVIEWS AND READER'S NOTES

RADU CIOBANU, Alix Barbet, <i>Peintures romaines de Tunisie</i> , ed. Picard, Paris, 2013, 336 pag., 466 fig. alb-negru și color.....	669
RADU CIOBANU, <i>Jupiter on Your Side – Gods and Humans in Antiquity in the Lower Danube Area</i> (Accompanying publication for the thematic exhibitions in Bucharest, Alba Iulia and Constanța: may – september 2013; editor Cristina Georgeta Alexandrescu) Bucharest, 2013, 295 pag., 163 ilustrații alb-negru - text, 149 ilustrații color – catalog.....	675
Lista autorilor.....	681
Indice de autori (2004-2013).....	685

TABVLA GRATVLATORIA

SOTE ANGELESKI – Cluj-Napoca
DAN ANGHEL - Alba Iulia
OLE CHRISTIAN ASLAKSEN - Gothenburg
TIBERIUS BADER - Hemmingen
JOZEF BÁTORA - Bratislava
DAN BĂCUEȚ-CRIȘAN - Zalău
RADU BĂJENARU - București
GABRIEL BĂLAN - Alba Iulia
IOAN BEJINARIU - Zalău
CORNELIU BELDIMAN - București
SÁNDOR BERECKI - Târgu Mureș
KATALIN T. BIRÓ - Budapest
WOJCIECH BLAJER - Krakow
NECULAI BOLOHAN - Iași
NIKOLAUS BOROFFKA - Berlin
RODICA BOROFFKA - Berlin
GEORGE BOUNEGRU - Alba Iulia
BJÖRN BRIEWIG - Berlin
VASILE BUDUI - Suceava
RALUCA BURLACU-TIMOFTE - Cluj-Napoca
DAN-LUCIAN BUZEA - Sfântu Gheorghe
SERGIU CADAR - Cluj-Napoca
MIRCEA CHINTOANU - Cluj-Napoca
DANIELA CIUGUDEAN – Alba Iulia
BEATRICE CIUTĂ - Alba Iulia
MARIUS CIUTĂ - Alba Iulia
SORIN COLESNIUC - Mangalia
CĂLIN COSMA - Cluj-Napoca
GABRIEL CRĂCIUNESCU - Drobeta Turnu-Severin
JANOS DÁNI - Debrecen
WOLFGANG DAVID - München

MIREILLE DAVID-ELBIALI - Geneva
VALENTIN DELEANU - Alba Iulia
LAURA DIETRICH - Berlin
AUREL DRAGOTĂ - Sibiu
FLORIN DRAȘOVEAN - Timișoara
CORNELIU GAIU - Bistrița
ERWIN GÁLL - București
CLAUDIA GERLING - Berlin
ROBERT GINDELE - Satu Mare
ADRIAN GLIGOR - București
BLAGOJE GOVEDARICA - Berlin
HASKEL GREENFIELD - Winnipeg
NICOLAE GUDEA - Cluj-Napoca
SVEND HANSEN - Berlin
NICOLAE HAR - Cluj-Napoca
VOLKER HEYD - Bristol
TÜNDE HORVÁTH - Budapest
CONSTANTIN INEL - Alba Iulia
CAROL KÁCSO - Baia Mare
ELKE KAISER - Berlin
TOBIAS L. KIENLIN - Köln
VALERIU KAVRUK - Sfântu Gheorghe
ÁGNES KIRÁLY - Miskolc
JUDIT KOÓS - Miskolc
GABRIELLA KULCSÁR - Budapest
ILIE LASCU - Alba Iulia
ATTILA LÁSZLÓ - Iași
GHEORGHE LAZAROVICI – Cluj-Napoca
CORNELIA-MAGDA LAZAROVICI - Iași
ADRIAN LUCA - Sibiu
SABIN ADRIAN LUCA - Sibiu
JOSEPH MARAN - Heidelberg
FLORENTINA MARȚIȘ - Timișoara
SASCHA MAUEL - Thessaloniki
FLORIN MĂRGINEAN - Arad

ZSOLT MOLNÁR-KOVÁCS - Cluj-Napoca
LIVIU MARTA - Satu Mare
TEODOR MUNTEAN - Iași
JÓSZEF GÁBOR-NAGY - Cluj-Napoca
RITA NÉMETH - Târgu Mureș
BIANKA NESSEL - Heidelberg
BOGDAN PETRU NICULICĂ - Suceava
ANCA NIȚOI - Sibiu
JOHN O'SHEA - Michigan
RADU OTA - Alba Iulia
NONA PALINCAȘ - București
CHRISTOPHER PARE - Mainz
JAROSLAV PEŠKA - Olomouc
RICHARD PETROVSZKY - Speyer
ZENO KARL PINTER - Sibiu
IOAN PISO - Cluj-Napoca
DALIA ANNA POKUTTA - Gothenburg
CRISTIAN I. POPA - Alba Iulia
ANCA-DIANA POPESCU - București
MARCIN S. PRZYBYŁA - Cracow
COLIN P. QUINN - Michigan
SORIN RADU - Sibiu
LORENZ RAHMSTORF - Mainz
MARIUS RÂZA - Alba Iulia
AGATHE REINGRUBER - Berlin
BOTOND REZI - Târgu Mureș
CĂTĂLIN RIȘCUȚA - Deva
GABRIEL TIBERIU RUSTOIU - Alba Iulia
CRISTIAN SCHUSTER - București
VALERIU ȘÎRBU - Brăila
TUDOR SOROCEANU - Berlin
THOMAS STÖLLNER - Bochum
COSMIN I. SUCIU - Timișoara
CSABA SZABÓ - Pécs
ILDIKÓ SZATHMÁRI - Budapest

ZSOLT SZÉKELY - Sfântu Gheorghe
ALEXANDRU SZENTMIKLOSI - Timișoara
DIANA-MARIA SZTANCS - București
JÁNOS GÁBOR TARBAY - Budapest
CLAUDIU TĂNĂSELIA - Cluj-Napoca
BIBA TERŽAN - Ljubljana
PETER THOMAS - Bochum
ANCA TIMOFAN - Alba Iulia
SORIN TINCU – Hunedoara
GEORGE TOMEGEA - Sibiu
ANAMARIA TUDORIE - Sibiu
JAN TUREK - Pilsen
IOAN - MARIAN ȚIPLIC - Sibiu
CLAES UHNÉR - Gothenburg
MONICA URSU - Cluj-Napoca
HELLE VANDKILDE - Aarhus
MAGDOLNA VICZE - Százhalombatta
STEFAN WIRTH - Dijon
MIHAI WITTENBERGER - Cluj-Napoca
VOLKER WOLLMANN - Obrigheim
PETAR ZIDAROV - Sofia

TIPOLOGIA PANDANTIVELOR ÎN FORMĂ DE SEMILUNĂ

Aurel DRAGOTĂ
Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu

Cuvinte cheie: semilună, tehnică, amuletă, decor, pseudogranulare, turnare.

Key words: crescent shape, technique, amulet, decor, pseudogranulation, casting.

În inventarele funerare din secolele X-XI, pandantivele semilunare reprezintă o categorie mai rară între podoabele identificate în jurul gâtului. În general, pandantivele în formă de semilună sunt considerate un indicator slav provenind din zona sudică a Rusiei, de unde au ajuns apoi pe cale comercială și în restul Europei. După unele opinii (J. Hampel, T. J. Arne, L. Niederle, B. Richthofen, G. Fehér, Gy. László, Z. Vaňa), ele au fost atribuite mediului cultural slav sau maghiar¹.

În anul 1959, A. Kralovánszky a optat pentru o clasificare a pandantivelor semilunare, în funcție de procedeul de realizare, formă și elementele decorative, stabilind următoarele variante: 1a-d, 2a-c, 3 și 4.

Pendantivele în formă de semilună (forma 12 Giesler), realizate din argint sau bronz prin turnare, apar în mormintele de copii și femei în jurul gâtului, în asociere cu alte piese de inventar funerar². În repertoriul întocmit de A. Kiss este inclus și acest gen de artefacte, ale căror caracteristici pot fi întâlnite în spațiul fostului U.R.S.S³.

După A. Kralovánszky, pandantivele lunulare pot fi plasate între ultimul sfert al secolului X și primul sfert al veacului următor (= faza Bijelo Brdo I/timpurie după J. Giesler). J. Giesler admite prezența acestor artefacte în faza Bijelo Brdo I, dar și în faza II/târzie, iar o vechime mai mare se poate constata în cazul pieselor cu marginea accentuată și suprafața netedă⁴.

După A. Kralovánszky, pandantivele în formă de semilună au fost utilizate din epoca bronzului și până în secolul al XI-lea, odată cu răspândirea creștinismului. O datare mai strânsă include perioada dintre ultimul sfert al secolului al X-lea și cel mult, al treilea sfert al secolului XI. În general, se admite fabricarea lor în sudul Rusiei și în Bazinul Carpatic. Grupele 1b, 1d și 2 nu se regăsesc în spațiul răsăritean, iar exemplarele tăiate din tablă au fost realizate cel

¹ Kralovánszky 1959, p. 76.

² Bálint 1989, p. 200, Fig. 89/5-6.

³ Kiss 1985, p. 233, 313 sqq.

⁴ Giesler 1981, p. 130 sq.

mai probabil în „*ateliere locale*”. Pandantivele semilunare sunt corelate cu un cult agrar, fiind utilizate ca amulete.

Dintr-o altă perspectivă ele nu sunt percepute ca un indicator etnic, fiind utilizate de comunități diferite din spațiul european, motiv pentru care se admite o valoare comercială⁵.

În general, piesele fără decor, dar cu marginea evidențiată au urechiușă simplă. Urechiușă tubulară se întâlnește mai ales pe exemplarele ornamentate la.

Răspândirea masivă a pandantivelor semilunare în mediul slav a indus apartenența și corelarea la tradițiile păgâne specifice acestei populații. Aceste pandantive/ornamente sau amulete, frecvente în mormintele de femei aveau un rol protector. Cercetările Nataliei Khamayko legate de pandantivele lunulare din spațiul răsăritean aduc o serie de observații interesante. Se înclină spre legarea acestui artefact de moda creștină datorită faptului că, difuzarea s-a produs îndeosebi după convertirea la creștinism și sub impactul mediului cultural bizantin⁶.

Cu excepția unor minore similitudini, se observă indiscutabil o diferență regională între exemplarele descoperite în arealul de sud, nord-est și cele din vestul continentului european. Apariția ornamentului pseudo-granular și filigran se poate corela cu primele influențe exercitate de cercul cultural bizantin. Între piesele din Rusia, Bulgaria, Dobrogea, Slovacia și cele din spațiul maghiar există diferențe notabile.

Tipul 1a Kralovánszky.

Tipul 1a este reprezentat de piese decorate cu 1 + 3 + 1 proeminențe circulare simple, cu o adâncitură centrală sau mai rar cu o rozetă sau un motiv globular evidențiat, încadrat de un cerc. Între proeminențe sunt intercalate triunghiuri bombate netede sau realizate în tehnica pseudogranulării. Triunghiurile sunt dispuse cu vârful spre urechiușă, formând un registru în „V”. În cazul altor exemplare, triunghiurile pornesc dinspre părțile laterale ale semilunei. Urechiușă este în general tubulară, simplă sau prevăzută cu nervuri dispuse perpendicular. La baza urechiușei se remarcă uneori un decor pseudogranular compus din triunghiuri de mici dimensiuni. Motivul central se compune din trei globule dispuse în formă de triunghi cu baza inversată.

➤ Bešeňov-*Papföld* (PI. II/15)⁷.

➤ Bijelo Brdo/M. 156 (femeie). Lunulă din argint (?) cu decor 1 + 3 + 1 în combinație cu formele I, 11, 31, 33, 35 și 1b⁸; M. 182 (fată). Lunulă cu

⁵ Kralovánszky 1959, p. 78.

⁶ Khamayko 2012, p. 517, 519.

⁷ Szöke-Nemeskéri 1954; Kiss 1985, p. 313.

⁸ Brunšmid 1903/4, p. 67, sl. 2/2; Tomičić 1991, p. 114, T. 19.

decor 1+3+1 (49 x 39 mm) ce încadrează triunghiuri în asociere cu formele I-II, 13, 38b și 1b(**PI. II/1-2**)⁹.

- Csepreg-*Szentkirály*, *Malom*/M. 150. Lunulă turnată din bronz cu decor 1 + 3 + 1 în combinație cu două inele pentru deget (**PI. II/13**)¹⁰.
- Halimba/M. 286 (faza II)/juv. În zona cervicală un pandantiv cu decor 1 + 3 + 1 în asociere cu mărgelile 39-40, inele I-II (**PI. II/12**)¹¹. M. 438 (ad.)/faza II. Lunulă din bronz cu decor 1 + 3 + 1 combinată cu scoici kauri, formele 4, II/2-4 și 39-40 (**PI. II/11**)¹².
- Junuzovci. Pandantiv în formă de lunulă cu decor 1 + 3 + 1 încadrat de triunghiuri cu vârful îndreptat spre urechiușa agățătoare de formă tubulară (**PI. III/5**)¹³.
- Majs/M. 53/faza Majs I (fem. ad). Două pandantive 12 în combinație cu mărgelile 40, inele I-II, buton ciupercă 11, colan 1a, formele 4, 31, 38b, 9, 40, vas ceramic la picioare (50) și monedă cu o perforație/44 a (**PI. VI/13; II/8**)¹⁴; M. 9/faza Majs I (fem. ad.). Pe partea stângă a pieptului o lunulă din bronz cu decor 1 + 3 + 1 în asociere cu colan 1 a, buton, mărgelile 39-40, inel din argint cu secțiune rotundă forma 25¹⁵; M. 108/faza Majs I (inf. II). Lunulă din bronz cu decor 1 + 3 + 1 ornamentată în tehnica pseudo-granulării/zona claviculei drepte sub maxilar, în asociere cu formele I-II, monedă romană perforată 44 a și mărgelile 39-40¹⁶; M. 533/faza Majs I (inf. II). Lunulă cu decor 1 + 3 + 1 în combinație cu inele I-II, butoni globulari și ciupercă (11), brățară torsată din două sârme¹⁷; M. 806 (inf. II). Două lunule din bronz (una cu decor geometric și una cu elementul decorativ 1 + 3 + 1) în zona gâtului în asociere cu formele I-II, 39-40¹⁸, M. 1031/faza Majs III (juv.). Două lunule din bronz cu decor 1 + 3 + 1 încadrat de triunghiuri/zona maxilarului și a craniului, inele 13, I-II, buton din bronz, mărgelile 39-40 și cruciuliță pectorală din bronz (**PI. VI/14**)¹⁹; M. 1126 (inf. II). Două

⁹ Brunšmid 1903/4, p. 71, sl. 2/1; Tomičić 1991, p. 114; Kiss 1985, p. 313.

¹⁰ Kiss 2000, p. 28, Pl. 4.

¹¹ Török 1962, p. 150, Pl. XXXIX.

¹² Török 1962, p. 153, Pl. XCIX; Kiss 1985, p. 314.

¹³ Kralovánszky 1959, p. 76, Pl. XII/4; Tomičić 2012, p. 40sq, Sl. 1/6. În scala de cronologie relativă, lunula de la Junuzovci a fost plasată de Ž. Tomičić în intervalul 965-1035. Necropola a fost utilizată între prima jumătate a secolului al X-lea și prima treime a secolului XI, sincronă cu fazele Bijelo Brdo I-II.

¹⁴ Kiss 1983, p. 80, Pl. 74/1, Fig. 53, T. 13.

¹⁵ Kiss 1983, p. 77, T. 10.

¹⁶ Kiss 1983, p. 108, T. 18; Kiss 1985, p. 314.

¹⁷ Kiss 1983, p. 111, Pl. 46.

¹⁸ Kiss 1983, p. 130, Pl. 76.

¹⁹ Kiss 1983, p. 143, Pl. 92.

lunule cu decor 1 + 3 + 1, colan 1a din trei sârme torsadate, inel din argint cu nervuri, inele I-II²⁰.

- Malé Kosihy/M. 147 (inf. III)/orizontal III. Pandantiv în formă de lunulă (31 x 34 mm)/1 + 3 + 1 în asociere cu formele I-II, 9, mărgelile, denar din argint emis de Bela I (1048-1060) și zurgălău²¹.
- Pilin/M. V. Lunulă din argint cu ornament 1 + 3 + 1 încadrat de triunghiuri, în combinație cu brățară din bandă cu extremitățile rulate/decorată cu triunghiuri, formele 9, 13, I-II și inel pentru deget cu dimensiune deschisă realizat din tablă (PI. II/10)²²; M. 26²³.
- Ptuj- Grad/M. 385 (femeie). Cinci pandantivi semilunari în asociere cu inele I-II, zurgălăi, colan 1b și ofrandă de ou/d= 3, 5 x 2, 8 cm, 3, 6 x 2, 9 cm, 3, 6 x 2, 7 cm, 3, 5 x 2, 9 cm (PI. II/3-7)²⁴.
- Pustaszentlászló/M. 203. Două lunule din bronz cu decor 1 + 3 + 1, încadrat de elemente pseudo-granulare/3, 3 x 3, 3 cm, în asociere cu formele I-II, 30 și 39-40²⁵.
- Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út /M. 72 (copil). Pandantiv turnat din bronz cu ornament 1 + 3 + 1 încadrat de triunghiuri și decor pseudogranular (h= 4, 3 cm, gr.= 9, 1 g)/zona gâtului, în asociere cu inele II 4. 3, II. 5. 3 și inel din bronz forma 33 Giesler (PI. II/14)²⁶.
- Vác. Pandantiv din argint (?) în formă de semilună cu ornament 1 + 3 + 1, decorat în tehnica pseudogranulării, prevăzut cu urechiușă tubulară (PI. II/9)²⁷.

Tipul 1b Kralovánszky.

Tipul 1b deține aceleași elemente decorative 1 + 3+ 1, aranjate similar cu cele întâlnite în cazul tipului 1a. Diferența este dată de un decor ce constă din linii șerpuite, ce încadrează globulele/proeminențele. Urechiușa nu mai este tubulară, iar capetele semilunei sunt simple și îngustate sau în formă de „ghindă”.

- Csanytelek-Dilitor/M. 56. Pandantiv semilunar cu decor granular ornamentat cu o linie vălurită, având în zona centrală 3 semigloburi și câte unul la capete. Reversul piesei este neted. În inventarul funerar mai apar două brățări forma 4/pe brațe, un buton semiglobular 11 a și două monede perforate emise de Constantin/44 a (PI. III/6)²⁸.

²⁰ Kiss 1983, p. 152, Pl. 99.

²¹ Hanuliak 1994, p. 124, Pl. XXXIV A/ 4 b.

²² Nyáry 1902, p. 228 sq.

²³ Nyáry 1904, p. 50-70; Kiss 1985, p. 315.

²⁴ Korošec 1999, p. 27, Pl. XXXIX/8-12.

²⁵ Szóke-Vándor 1987, p. 45 sq, Fig. 80/6-7, 88/8; Vándor 2002, p. 120.

²⁶ Kralovánszky 1959, p. 77, Pl. XII/8; Kiss 2000, p. 159, Pl. 64.

²⁷ Hampel 1905, p. 610, Pl. 411/12; Kiss 1985, p. 315.

²⁸ Széll 1941, p. 252, Pl. XII A/3; Kiss 1985, p. 314.

- Majs/M. 505 Pandantiv în formă de lunulă cu decor 1 + 3 + 1 și linie ondulată în combinație cu mărgelile (PI. III/7)²⁹.
- Mindszent/M. 6. Pandantiv în formă de semilună cu decor realizat în maniera granulației ce ornamează marginea. Decorul constă dintr-o linie vălurită/șerpuită ce încadrează motivul 1 + 3 + 1 (PI. III/8). În inventar se mai află un colan dintr-o sârmă de bronz cu sistemul de închidere compus din două cârlige³⁰.

Tipul 1c Kralovánszky.

Tipul 1c este prevăzut cu două orificii circulare în urechiușă, iar marginea deține un decor fals granulat. Extremitățile semilunei sunt simple, iar zona centrală are un decor compus din granule apropiate, aranjate semicircular.

- Kecskemét-Urrét. Lunulă cu urechiușă de prindere având două orificii, marginea ornamentată cu decor granular fals și zona centrală cu globule (PI. III/9)³¹.
- Vörs. Lunulă cu marginea bordată și urechiușă lată, prevăzută cu două orificii. Câmpul central al lunulei este ornamentat cu globule mici/pseudogranulare, încadrate de un decor geometric. Partea inferioară a lunulei deține un element triunghiular decorat cu trei globule dispuse în formă de triunghi cu baza îndreptată spre urechiușă agățătoare (PI. V/7)³².

Tipul 1d Kralovánszky.

În tipul 1d au fost încadrate exemplare cu marginea prevăzută cu bordură, realizată uneori în maniera decorului fals filigranat, iar câmpul interior este nedecorat. Extremitățile semilunei sunt în formă de „ghindă” sau dețin câte un element trilobat (tipul 1 d 1). În cazul existenței unor borduri, piesele au un decor fals filigranat. Pandantivele 1d se combină cu formele 4, 13, I-II, 1b, 1c Giesler, brățări cu extremități zoomorfe și denari Ștefan I.

- Budapest-Lipótmező (PI. VI/1)³³.
- Csanytelek-Dilitor/M. 61 (femeie). *Inventar funerar*: două inele de păr cu o extremitate în -s, mărgelile, colan torsadat forma 1 c, două inele pentru deget din bronz, două brățări ornamentate cu cercuri concentrice, un denar Ștefan I și un pandantiv semilunar din argint având cadrul cu decor pseudogranular și capetele terminate cu globuri (PI. III/11)³⁴.

²⁹ Kiss 1983, p. 110, Pl. 74/3.

³⁰ Széll 1942, p. 130, Pl. IX/24; Kiss 1985, p. 314.

³¹ Kada 1896, p. 50, XXII/1; Kralovánszky 1959, p. 77, Pl. XII/16; Kiss 1985, p. 314.

³² Költő, Szentpéteri 1996, T. 2/8.

³³ Kralovánszky 1959, p. 76, Pl. XII/20; Hampel 1905, II, p. 847sq, Fig. 8; Hampel 1907, p. 161, 52/8.

³⁴ Széll 1941, p. 252, Pl. XII B/2; Kiss 1985, p. 314.

- Comitatul Tolna. Pandantiv în formă de semilună cu marginea bordată/h= 4, 7 cm, l între capete = 5, 35 cm (**Pl. III/13**)³⁵.
- Curtiușeni-Dealul Mănăstirii. Pandantiv fragmentar din plumb în formă de lunulă realizat prin turnare, prevăzut cu urechiușă de prindere. Pe avers este decorat în tehnica pseudo-filigranului, iar extremitățile au motive trilobate (**Pl. III/16**)³⁶.
- Felsőszentkirály (**Pl. VI/5**)³⁷.
- Hajdúszoboszló-Árkoshalom/M. 77 (copil, 5 ani). Brățară lamelară cu decor, inel de păr cu o extremitate în -s, aplici circulare, brățară cu extremități zoomorfe, colan 1b și lunulă din bronz (**Pl. III/14**)³⁸.
- Ikervár-*Virág utca*/ M. 97 (15-20 ani). Două brățări forma 4, inel cu un capăt în -s, forma 13, inel pentru deget din tablă cu decor incizat pe lățime și o lunulă din bronz/h = 5, 2 cm (**Pl. III/17**)³⁹.
- Pécs-Somogy/M. 138 (copil). În stânga craniului un inel de buclă 13, iar pe piept o lunulă cu urechiușă având marginea bordată (**Pl. VI/2**)⁴⁰.
- Szakony/M. 21 (fată?). Pandantiv semilunar în asociere cu două inele de păr cu o extremitate în -s (**Pl. III/15**)⁴¹.
- Szárász -*Szlavónia dűlő*. Lunulă din metal alb cu marginea bordată (**Pl. III/12**)⁴².
- Szentes-Kökénuzug (**Pl. VI/6**)⁴³.
- Szob-Koliba/ M. 25. Pandantivul în formă de semilună se combină cu scoici kauri și formele I-II, 4, 9, 40 și 1a (**Pl. VI/4**); M.41 (**Pl. III/10**)⁴⁴.
- Szolnok-*Repülőtér* (**Pl. VI/7**)⁴⁵.
- Zimandu Nou-*Foldvár*. Lunulă simplă din bronz având marginea decorată cu filigran fals/L= 3, 3-3, 4 cm, gr.= 3, 1 g (**Pl. III/18**)⁴⁶.

Tipul 2a Kralovánszky.

În tipul 2 se pot plasa pandantive care pe latura internă formează două semilune simetrice. Tipul 2a are marginea decorată cu filigran fals și câmpul

³⁵ Mészáros 1962, p. 208sq, Fig. 17/3.

³⁶ Dumitrașcu 1983, p. 76, Pl. XXXI/1; Cosma 2002, p. 188, Pl. 97/4.

³⁷ Kralovánszky 1959, p. 76, Pl. XIII/1.

³⁸ Nepper 2002, p. 69sq, Pl. 37/1.

³⁹ Kiss 2000, p. 57, Pl. 41/5.

⁴⁰ Kralovánszky 1959, p. 77, Pl. XIII/6; Dombay 1962, p. 78, Pl. X/12; Kiss 1985, p. 315.

⁴¹ Gömöri 1984, p. 88, Fig. 10/p. 81-108.

⁴² Kiss 1983, p. 285, Pl. 152/14.

⁴³ Kralovánszky 1959, p. 77, Pl. XIII/2.

⁴⁴ Mikes 1956, p. 116 sqq, Fig. 33, Pl. XXVI/11; Kralovánszky 1959, p. 77, Pl. XIII/3-4; Kiss 1985, p. 315.

⁴⁵ Kralovánszky 1959, p. 77, Pl. XIII/5.

⁴⁶ Hampel 1905, II, p. 506, Fig. 6; Kralovánszky 1959, p. 76, Pl. XII/18; Fodor 1996, p. 300, Fig. 4; Kiss 1985, p. 315; Gáll 2013, p. 551, Pl. 296/2.

interior cu 3 sau 1 + 3 + 1 proeminențe circulare. Capetele lunulei sunt în formă de „ghindă”. Cele trei globule din zona centrală sunt încadrate de două baghete paralele ornamentate în aceeași manieră ca bordurile. La partea inferioară se află un ornament în formă de „ochelari”.

Tipul 2a1 are extremitățile în formă de „ghindă”, iar partea inferioară are ornamentul de tip „ochelari”. Marginea este decorată în tehnica filigranului fals, iar zona interioară este împărțită formând două semilune simetrice. Baghetele din zona centrală sunt dispuse oblic. Elementul decorativ este format din patru globule mai mari încadrate într-un șir de mărgelă, dispuse în registrul central sub formă de romb. Urechiușa de agățare este similară cu cea întâlnită la tipul 2a.

Tipul 2a2. Ikervár- *Virág utca*/M. 52 (fată, 3-5 ani). Inel de buclă și un pandantiv semilunar turnat din bronz/h= 5, 9 cm, l= 5, 1 cm⁴⁷.

- Budapest-*Csepel*(**PI. IV/2**)⁴⁸.
- Pécs- *Szent István tér* (**PI. VI/12**)⁴⁹.
- Pécs-*Somogy*/M. 141 (copil). Pandantiv în formă de lunulă la partea superioară a pieptului, în asociere cu formele 1a și inel simplu din bronz cu secțiune circulară la mâna dreaptă (**PI. VI/3**)⁵⁰.
- Szekszárd. Pandantiv semilunar din bronz turnat provenind dintr-un mormânt de femeie (?). Cele două colțuri ale semilunei se termină în formă de ghindă, iar corpul este împărțit în trei părți. Zona centrală a semilunei este decorată cu patru proeminențe circulare încadrate de câte un șirag de mărgelă, dispuse în cruce, iar partea inferioară deține două urechiușe/h= 4, 55 cm, l = 5, 3 cm (**PI. IV/3**)⁵¹.
- Tápiószele-*Szőlő*/M. 1 (**PI. IV/4**)⁵².
- Vukovar-*Lijeva Bara*. Lunulă din argint aurit cu motiv decorativ 1+3+1 plasat în trei registre având marginea și baghetele ornamentate cu filigran fals/ h= 4, 72 cm, l= 5, 12 cm (**PI. IV/5**)⁵³.

Tipul 2b Kralovánszky.

Tipul 2 b are bordura/marginea netedă, iar interiorul ornamentat cu o linie vălurită. Urechiușa este simplă/inelară, extremitățile în formă de „ghindă”, iar partea inferioară deține un ornament în formă de „ochelari”.

- Nyíregyháza? (**PI. VI/9**)⁵⁴.

⁴⁷ Kiss 2000, p. 50, Pl. 23.

⁴⁸ Kiss 1985, p. 313.

⁴⁹ Kiss 1983, p. 256, Fig. 123/4.

⁵⁰ Kralovánszky 1959, p. 77, Pl. XIII/10; Dombay 1962, p. 79, Pl. XII/2; Kiss 1985, p. 315.

⁵¹ Mészáros 1962, p. 208, Fig. 17/2.

⁵² Hampel 1907, p. 209, Pl. 88/4; Kiss 1985, p. 315.

⁵³ Demo 2009, p. 378.

⁵⁴ Kralovánszky 1959, p. 77, Pl. XIII/13.

- Szentes-Nagyhegy (Pl. IV/6)⁵⁵.

Tipul 2c Kralovánszky.

Tipul 2c are marginea decorată cu motiv geometric, iar câmpul interior este nedecorat. Urechiușa agățătoare este simplă, extremitățile în formă de „ghindă”, iar partea inferioară deține un ornament în formă de „ochelari”.

Tipul 2c1 este similar din perspectiva formei urechiușei, capetelor semilunei și a ornamentului în formă de „ochelari”. Singura diferență este dată de câmpul interior, prevăzut cu trei perforații/orificii circulare în șir.

- Győr-Belváros (Pl. VI/10)⁵⁶.
- Hurbanovo-Bohata/M. 36. Inel I-II, 13, monedă romană perforată 44a, mărgelile 39-40. Pandantiv lunular din bronz cu urechiușă de agățare, având marginea decorată cu pseudo-granule, extremitățile în formă de „ghindă” și un ornament în formă de „ochelari” la partea inferioară/34 x 48 mm (Pl. IV/8)⁵⁷.
- Majs/M. 603 (inf. I). Lunulă descoperită pe partea stângă a corpului⁵⁸.
- Oradea-Salca. Pandantiv fragmentar din bronz în formă de lunulă (inv. 3052, L= 2, 8 cm) cu urechiușă de prindere, decorat cu pseudo-filigran. La partea inferioară se mai păstrează fragmentar un ornament în formă de „ochelari”, întâlnit și la alte exemplare. Reconstituirea extremităților sub forma unui ornament trilobat este eronată (Pl. IV/9)⁵⁹.
- Pécs-Somogy/M. 118 (copil). Pandantivul în formă de lunulă prezintă unele defecte în câmpul central și la ornamentul în formă de „ochelari” plasat la marginea de jos. În stânga claviculei se aflau doi butoni 11, iar în dreapta craniului un inel de buclă 13. În inventarul funerar s-a mai identificat un șirag de mărgelile și formele 4 și 9 Giesler⁶⁰ (Pl. IV/7).

Tipul 3 Kralovánszky.

Tipul 3 cuprinde piese cu cele două capete ale semilunei având câte un cap de animal. Partea centrală a muchiei interioare deține un element decorativ în formă de „V” răsturnat cu capetele arcuite spre exterior.

- Michal nad Žitavou/M. 36 (femeie). Pandantiv în formă de semilună turnat din bronz și decorat cu caneluri, având extremități zoomorfe (Pl. IV/12)⁶¹.
- Ipelský Sokolec. Pandantiv în formă de semilună cu extremități zoomorfe în asociere cu șirag de mărgelile⁶².

⁵⁵ Kralovánszky 1959, p. 77, Pl. XIII/14; Kiss 1985, p. 315.

⁵⁶ Kralovánszky 1959, p. 76, Pl. XIII/16.

⁵⁷ Rejholcová 1976, p. 196, 214sq, Pl. V/5.

⁵⁸ Kiss 1983, p. 117, Fig. 74/2.

⁵⁹ Dumitrașcu 1983, p. 76, Pl. XXXI/2; Harhoiu *et alii* 2010, p. 96, Pl. 14/8.

⁶⁰ Kralovánszky 1959, p. 77, Pl. XIII/17; Dombay 1962, p. 76 sq, Pl. IX/7; Kiss 1985, p. 315.

⁶¹ Točík 1971, p. 197, Pl. LIV/15; Kiss 1985, p. 314.

- Szabolcs-*Vontatópart* (Pl. VI/11)⁶³.
- Székesfehérvár-*Szárzrét*/ M. 87⁶⁴.

Tipul 4 Kralovánszky.

În acest tip au fost incluse piese în formă de semilună, tăiate din plăci de metal, fără borduri, prevăzute cu o urechiușă sau două orificii în vederea agățării.

- Malé Kosihy /M. 127 (f. ad. 1). Două lunule în combinație cu formele 1a, 11, 36, 40 și inel pentru deget din tablă cu incizii (Pl. V/2-3)⁶⁵.
- Mezöberény /M. 65 (Pl. V/1)⁶⁶.

TIPUL 5.

Tipul 5 cuprinde piese în formă de semilună cu extremitățile îngustate și urechiușă tubulară având adâncituri dispuse perpendicular. Câmpul piesei este ornamentat frecvent cu triunghiuri în relief sau în tehnica pseudogranulării.

- Alba Iulia- *Stația de Salvare*. M. 501/1981. Pandantiv semilunar cu o față plată, iar cealaltă prevăzută cu un decor din romburi și unghiuri continue din granule delimitate de o nervură marginală (h = 32. 3 mm, l = 36. 3 mm, g = 1. 2 mm, MNUAI. 7571)⁶⁷.
- Bagruša-*Petoševci*/M. 141 (inf.). Trei lunule cu decor geometric constând din triunghiuri, apar pe un șirag cu 10 zurgălăi, în asociere cu formele 13, I, 11, 12 și 42⁶⁸.
- Halimba/M. 423 (juv.)/faza III. Lunulă cu decor geometric în asociere cu monedă romană perforată din vremea dinastiei lui Constantin, inele I-II, mărgelile 39-40, inele pentru deget din tablă și sârmă de bronz⁶⁹.
- Majs/M. 900 (f.). Lunulă cu decor geometric format din triunghiuri în asociere cu inele I-II și mărgelile 39-40⁷⁰; M. 1051 (inf. I), 14 inele formele I-II/6 pe partea stângă a craniului și 8 pe dreapta, mărgelile 39-40 și lunulă din bronz cu decor realizat din triunghiuri⁷¹.

TIPUL 6.

Pandantivele semilunare de tipul 6 au marginea cu bordură ornamentată în maniera pseudogranulării (globule apropiate), iar zona centrală are un motiv compus din patru globule mai mari, aranjate în formă de romb. În comparație cu

⁶² Hanuliak 2004, p. 263, Pl. XLI/9.

⁶³ Kralovánszky 1959, p. 77, Pl. XIII/18.

⁶⁴ Kralovánszky 1959, p. 77, Pl. XIII/19; Kiss 1985, p. 315.

⁶⁵ Hanuliak 1994, p. 123, Pl. XXX.

⁶⁶ Kiss 1985, p. 214.

⁶⁷ Blăjan 2004, p. 52 sq, Fig. 145; Ciugudean *et alii* 2006, p. 28, Fig. 16.

⁶⁸ Tomićić 2010, p. 118, T. 24/7. Faza Bagruša II = Bijelo Brdo I.

⁶⁹ Török 1962, p. 164.

⁷⁰ Kiss 1983, p. 136, Pl. 82.

⁷¹ Kiss 1983, p. 146, Pl. 93.

tipul 2a1, urechiușa este mai mare și prevăzută cu un manșon, iar capetele semilunei se termină în formă de „ghindă”.

- Püspökladány- *Eperjesvölgy*/M. 107. Lunulă cu urechiușă de prindere circulară supraînălțată, ornamentată cu patru globule pe avers, aranjate în formă de romb (PI. V/5). Marginea este decorată în tehnica pseudogranulării. Inventarul funerar mai cuprinde un denar Ștefan I, brățară rombică și cruciulită pectorală⁷².
- Szacks/M. 9 (copil). Piesă în formă de semilună din argint având marginea decorată cu decor granular fals, având patru globule pe zona centrală aranjate în formă de romb (h = 4, 9 cm, l = 5, 1 cm). Capetele piesei au terminații în formă de ghindă (PI. V/4)⁷³.

Tipul 7.

Tipul 7 are elementul decorativ 1+3+1 și partea inferioară prevăzută cu un ornament circular cu perforație încadrată de raze. Elementele decorative de pe extremități au diametru mai mare în comparație cu cele din registrul central.

- Nădlac-*Lutărie*/M. 02. Două pandantive lunulare turnate din bronz decorate cu trei globule în “V” în zona centrală și două cerculețe cu punct în mijloc pe extremități (PI. II/16-17, CMA 17097-17098, L = 3, l cm, g = 0, 2 cm, gr = 3, 8- 4, 2 g). Ambele piese sunt prevăzute cu agățătoare de prindere de formă tubulară. În inventarul funerar se mai remarcă brățară 4, inele 13, inel pentru deget din tablă cu decor punctat în zig-zag și măregele⁷⁴.

Tipul 8.

În acest tip am plasat exemplarul realizat din tablă din Transilvania, ce deține un decor în „V” pe câmpul central.

- Alba Iulia- *Stația de Salvare*- M. 63/1980. Pandantiv semilunar cu două urechi ovale (h = 32, 3 mm, l = 34. 3 mm, g = 1. 5 mm, MNUAI. 7641). Piesa este plată pe una dintre fețe, iar cealaltă este decorată pe margine cu un șanț circular (PI. IV/15). Decorul constă dintr-o grupă de câte 3 puncte de granule false în relief la colțuri și o grupă în forma literei „V” în zona centrală. După autor, piesa a fost realizată prin turnare și poate fi datată în secolul al X-lea⁷⁵.

Forme diferite.

- Ellend I-*Nagyödör*/M. 144. Lunulă fragmentară ce mai păstrează o extremitate în formă de „ghindă” combinată cu măregele, butoni globulari și patru monede 44a perforate⁷⁶.

⁷² Nepper 2002, p. 146 sq, Pl. 161/2.

⁷³ Mészáros 1962, p. 205 sq, Fig. 14/2; Kiss 1985, p. 315.

⁷⁴ Mărginean-Huszarik 2008, p. 32, Pl. VII/6-7; Mărginean 2011, p. 90.

⁷⁵ Blăjan 2004, p. 52 sq, Fig. 144; Ciugudean *et alii* 2006, p. 28, Fig. 15.

⁷⁶ Dombay 1960, p. 144, Pl. XIX/21; Kiss 1985, p. 314.

- Halimba/M. 651 (faza III). Lunulă fragmentară din plumb cu decor 3+3+.../zona vertebrelor cervicale, ce se combină cu formele I/6, II/5 și mărgelile 39-40 (PI. V/6)⁷⁷.
- Majs/1047 (inf. II). Două perechi de cercei 17b în asociere cu formele II, 12, 25 și 40.⁷⁸ M. 681 (inf. II). Două pandantive în formă de semilună din bronz, în combinație cu formele 1b, 40 și I-II⁷⁹ M. 1051 (inf. I). Lunulă cu urechiușă tubulară și câmpul central decorat cu triunghiuri, în asociere cu mărgelile 40 și 14 inele I-II⁸⁰.
- Pécs-Somogy/M. 33. Pandantiv în formă de semilună ornamentat în câmpul central cu patru globule grupate, în asociere cu colan 1b și formele I, 7 și 9 (PI. VI/8)⁸¹.
- Püspökladány - Eperjesvölgy/M. 92 (PI. V/7)⁸².
- Puszta-Bodoglár. O jumătate dintr-un pandantiv în formă de semilună cu unul dintre capete îndoit spre interior (PI. V/8)⁸³.
- Tiszaeszlár-Dióskerti tábla/M. 17. Pandantiv în formă de semilună realizat din bronz (34 x 28 mm) având extremitățile prevăzute cu un element trilobat. La partea inferioară a zonei centrale mai există un element în formă de „V” ce are terminația trilobată. Câmpul central este ornamentat cu un motiv geometric. Inventarul funerar se mai compune din inele de buclă 13, buton globular și monedă perforată emisă de Nikephoros II Phokas (963-969)⁸⁴.

Exemplarele din tipul 1a sunt cele mai numeroase, urmate apoi de cele din tipurile 1d și 2a. Prezența ornamentului în formă de „ochelari” la partea inferioară se întâlnește doar la tipurile 2a - 2c1, prevăzute cu urechiușă simplă inelară. La exemplarele din aceste tipuri, extremitățile sunt întotdeauna în formă de „ghindă”. Terminațiile cu element trilobat sunt întâlnite mai ales în mediul slavilor apuseni. Motivul decorativ compus din patru globule dispuse în formă de romb, cu sau fără încadrare într-un registru în câmpul central, se poate observa doar la tipurile 2a1 și 6. În general, piesele fără decor, dar cu marginea evidențiată au urechiușă simplă. Urechiușă tubulară se întâlnește mai ales pe exemplarele ornamentate 1a.

⁷⁷ Török 1962, p. 167.

⁷⁸ Kiss 1983, p. 145, Pl. 93; Tomičić 1997, p. 80, Fig. 11.

⁷⁹ Kiss 1983, p. 122, Fig. 62, Pl. 59.

⁸⁰ Kiss 1983, p. 146, Pl. 93.

⁸¹ Kralovánszky 1959, p. 77, Pl. XII/17; Dombay 1962, p. 72, Pl. IV/3; Kiss 1985, p. 315.

⁸² Nepper 2002, p. 72, Pl. 156/2.

⁸³ Hampel 1905, p. 647, Pl. 426/4; Kralovánszky 1959, p. 77, Pl. XIII/19.

⁸⁴ Tóth 2014, p. 49, Pl. 54/25. Exemplare similare apar în necropolele de la Cifer-Pác/M. 19 și Čakajovce/M. 572, cf. Hanuliak 2004, Pl. XVIII/5, XXV/8; Rejholcová 1995 a, p. 62, Pl. LXXXIX/8; Rejholcová 1995 b, p. 72.

Nu excludem probabilitatea ca unele exemplare să fi fost utilizate ca amulete în mormintele de femei și copii/fete, însă o parte pot fi legate indiscutabil de impactul exercitat de cercul cultural bizantin și implicit de răspândirea creștinismului. Difuzarea lor mai ales din deceniile 6 și 7 ale secolului X susțin o asemenea ipoteză de lucru. În plus, maxima lor difuzare se poate remarca în secolul XI, fapt dovedit de combinarea cu denari arpadieni emiși de Ștefan I (Csanytelek-*Dilitor*/M. 61; Püspökladány- *Eperjesvölgy*/M. 107) și Bela I (Malé Kosihy/M. 147). Alte elemente cu valențe creștine ce se combină cu pandantivele semilunare sunt monedele romane perforate 44 a Tomičić (Csanytelek-*Dilitor*/M. 56; Ellend I-*Nagyödör*/M. 144; Hurbanovo-*Bohata*/M. 36; Majs/M. 108, M. 53) și cruciulițele pectorale (Majs/M. 1031; Püspökladány- *Eperjesvölgy*/M. 107).

În inventarele funerare, pandantivele semilunare se asociază frecvent cu formele I-II (Bagruša-*Petoševci*/M. 141; Bijelo Brdo/M. 156, M. 182; Csanytelek-*Dilitor*/M. 61; Hajdúszoboszló-*Árkoshalom*/M. 77; Halimba/M. 286, M. 423, M. 438, M. 651; Hurbanovo-*Bohata*/M. 36; Ikervár- *Virág utca*/M. 97; Majs/M. 53, M. 108, M. 806, M. 900, M. 1051, M. 1126, M. 1031; Pécs-*Somogy*/M. 33; Sorokpolány-*Berekalja, Kápolnai út*/M. 72; Szakony/M. 21; Szob-*Koliba*/M. 25; Pustaszentlászló/M. 203), 1 b (Bijelo Brdo/M. 156, M. 182; Ptuj-*Grad*/M. 385; Pécs-*Somogy*/M. 33), 11 a-b (Bagruša-*Petoševci*/M. 141; Bijelo Brdo/M. 156; Csanytelek-*Dilitor*/M. 56; Ellend I-*Nagyödör*/M. 144; Majs/M. 9, M. 53, M. 533, M. 1031; Pécs-*Somogy*/M. 118), 31 (Bijelo Brdo/M. 156 Bijelo Brdo/M. 156; Majs/M. 53), 33 (Bijelo Brdo/M. 156; Sorokpolány-*Berekalja, Kápolnai út* /M. 72), 35 (Bijelo Brdo/M. 156), 40 (Ellend I-*Nagyödör*/M. 144; Halimba/M. 286; Majs/M 900, 1047, 1051; Ipelský Sokolec; Malé Kosihy/M. 127; Nădlac-*Lutărie*/M. 02; Szob-*Koliba*/ M. 25) și mai rar cu formele 1a (Majs/M. 53, M. 1126; Malé Kosihy/M. 127; Pécs-*Somogy*/M. 141; Szob-*Koliba*/M. 25), 4 (Csanytelek-*Dilitor*/M. 56; Ikervár- *Virág utca*/M. 97; Halimba/M. 438; Majs/M. 53; Nădlac-*Lutărie*/M. 02; Pécs-*Somogy*/M. 118; Szob-*Koliba*/M. 25), 1c (Csanytelek-*Dilitor*/M. 61), 7 (Pécs-*Somogy*/M. 33; Püspökladány- *Eperjesvölgy*/M. 107), 8 (Hajdúszoboszló-*Árkoshalom*/M. 77; Majs/M. 53), 9 (Malé Kosihy/M. 147; Somogyvasas- *Erzsébethegy*; Pécs-*Somogy*/M. 118; Pilin/M. V; Szob-*Koliba*/ M. 25), 10 (Bagruša-*Petoševci*/M. 141; Ptuj-*Grad*/M. 385; Malé Kosihy/M. 147), 13 (Bagruša-*Petoševci*/M. 141; Bijelo Brdo/M. 156, M. 182; Hurbanovo-*Bohata*/M. 36; Ikervár- *Virág utca*/M. 97; Majs/M. 1031; Nădlac-*Lutărie*/M. 02), 30 (Pustaszentlászló/M. 203), 38b (Bijelo Brdo/M. 182) și 50 Tomičić (Majs/M. 53).

TYPOLOGY OF CRESCENT SHAPED PENDANTS

SUMMARY

Based on the typology of A. Kralovánszky (1959), to which we refer, we identified eight types of crescent shaped (semilunular) pendants classified by their technique, decoration, endings and other complementary elements.

Specimens of type 1a are the most numerous, followed by those of types 1d and 2a.

The presence of the ornament shaped in the form of "glasses", at the bottom, is attested only on types 2a- 2c1, provided with a simple ring lug. Motifs consisting of four diamond shaped globules, with or without assignment to a register in the central field, can be seen only on types 2a 1 and 6. In general, pieces without decoration but with evidenced edge show a highlighted simple lug. The tubular lug is found especially on ornamented specimens 1a.

We do not exclude the likelihood that some pieces were used as amulets in women and children / girls graves, but some may be indisputably related to the impact of the Byzantine cultural circle and thus to the spread of Christianity. Their dissemination, especially in the 6th-7th decades of the 10th century also supports this working hypothesis. In addition, their high diffusion can be observed in the 11th century, as evidenced by their combination with Arpadian dinars emitted by Stephen I (Csanytelek-*Dilitor*/M. 61; Püspökladány- *Eperjesvölgy*/M. 107) and Bela I (Malé Kosihy/M. 147). Other elements with Christian values and meanings are combined with crescent shaped (semilunular) pendants, such as perforated Roman coins *44a Tomičić* (Csanytelek-*Dilitor*/M. 56; Ellend I-*Nagyödör*/M. 144; Hurbanovo-*Bohata*/M. 36; Majs/M. 108, M. 53) and pectoral crosses (Majs/M. 1031; Püspökladány- *Eperjesvölgy*/M. 107).

In funeral inventories, crescent shaped (semilunular) pendants are frequently associated with forms I-II (Bagruša-*Petoševci*/M. 141; Bijelo Brdo/M. 156, M. 182; Csanytelek-*Dilitor*/M. 61; Hajdúszoboszló-*Árkoshalom*/M. 77; Halimba/M. 286, M. 423, M. 438, M. 651; Hurbanovo-*Bohata*/M. 36; Ikervár- *Virág utca*/ M. 97; Majs/M. 53, M. 108, M. 806, M. 900, M. 1051, M. 1126, M. 1031; Pécs-*Somogy*/M. 33; Sorokpolány-*Berekalja, Kápolnai út* /M. 72; Szakony/M. 21; Szob-*Koliba*/ M. 25; Pustaszentlászló/M. 203), 1 b (Bijelo Brdo/M. 156, M. 182; Ptuj-*Grad*/M. 385; Pécs-*Somogy*/M. 33), 11a-b (Bagruša-*Petoševci*/M. 141; Bijelo Brdo/M. 156; Csanytelek-*Dilitor*/M. 56; Ellend I-*Nagyödör*/M. 144; Majs/M. 9, M. 53, M. 533, M. 1031; Pécs-*Somogy*/M. 118), 31 (Bijelo Brdo/M. 156; Bijelo Brdo/M. 156; Majs/M. 53), 33 (Bijelo Brdo/M. 156; Sorokpolány-*Berekalja, Kápolnai út* /M. 72), 35 (Bijelo Brdo/M. 156), 40 (Ellend I-*Nagyödör*/M. 144; Halimba/M. 286; Majs/, 900, 1047, 1051; Ipelský Sokolec; Malé Kosihy/M. 127; Nädlač-*Lutárie*/M. 02; Szob-*Koliba*/ M. 25) and more seldomly with forms 1a (Majs/M. 53, M. 1126; Malé Kosihy/M. 127; Pécs-*Somogy* /M. 141; Szob-*Koliba*/ M. 25), 4 (Csanytelek-*Dilitor*/M. 56; Ikervár- *Virág utca*/M. 97; Halimba/M. 438; Majs/M. 53; Nädlač-*Lutárie*/M. 02; Pécs-*Somogy*/M. 118; Szob-*Koliba*/ M. 25), 1 c (Csanytelek-*Dilitor*/M. 61), 7 (Pécs-*Somogy*/M. 33; Püspökladány-*Eperjesvölgy*/M. 107), 8 (Hajdúszoboszló-*Árkoshalom*/M. 77; Majs/M. 53), 9 (Malé

Kosihy/M. 147; Somogyvasas- *Erzsébethegy*; Pécs-Somogy/M. 118; Pilin/M. V; Szob-Koliba/ M. 25), 10 (Bagruša-Petoševci/M. 141; Ptuj-*Grad*/M. 385; Malé Kosihy/M. 147), 13 (Bagruša-Petoševci/M. 141; Bijelo Brdo/M. 156, M. 182; Hurbanovo-Bohata/M. 36; Ikervár- *Virág utca*/ M. 97; Majs/M. 1031; Nădlac-*Lutărie*/M. 02), 30 (Pustaszentlászló/M. 203), 38b (Bijelo Brdo/M. 182) and 50 *Tomičić* (Majs/M. 53).

Except for some minor similarities, a regional difference can be indubitably noticed between items found in the southern, north-eastern areas and those of the western part of the European continent.

LIST OF PLATES:

Pl. I. Typology of crescent shaped pendants (after *Dragotă 2013*).

Pl. II. 1-15/Type 1a Kralovánszky; 16-17/Type 7; 18-19/Type 5.

Pl. III. 3-5/ Type 1a Kralovánszky; 6-8/ Type 1b Kralovánszky; 9: Type 1c Kralovánszky; 10-15, 18/ Type 1d Kralovánszky; 16/ Type 1d1.

Pl. IV. 2, 5/ Type 2a; 3/ Type 2a1; 6/ Type 2b; 7-8/ Type 2c; 9; Type 1d1; 10/ Type 2c1; 11-12/Type 3; 15/ Type 8.

Pl. V. 4-5/Type 6; 1-3/Type 4; 10/Type 3; 7/Type 1c; 11: Position of the funeral inventory of M. 203 from Pustaszentlászló (after *Szőke-Vándor 1987*); 12: Position of the funeral inventory of M. 681 from Majs/ (after *Kiss 1983*).

Pl. VI. 1-2, 4-7/Type 1d; 3/Type 2a; 12/Type 2a1; 13-14: Position of the funeral inventory of M. 53 and M. 1031 from Majs/ (after *Kiss 1983*).

Traducere:
Ioan Albu

Bibliografie

- Bálint 1989 - Cs. Bálint, *Die Archäologie der steppe. Steppenvölker zwischen Volga und Donau vom 6. bis zum 10. Jahrhundert*, Böhlau Verlag, Wien-Köln, 1989.
- Blăjan 2004 - M. Blăjan, în: *Arta bronzului din preistorie până în zorii evului mediu. Catalog de expoziție*, Alba Iulia, 2004.
- Brunšmid 1903-4 - J. Brunšmid, "Hrvatske srednjevečne starine", *Vjesnik*, VII, 1903-4, p. 30-97.
- Ciugudean *et alii* 2006 - H. Ciugudean, Zeno K. Pinter, Gabriel T. Rustoiu, *Descoperiri arheologice din secolele IX-XI în Transilvania/Habitat-Religion-Ethnicity: 9th-11th Century Archaeological Finds in Transylvania. Catalog de expoziție/Exhibition Catalogue*. Coordonatori: H. Ciugudean, Zeno K. Pinter, G. T. Rustoiu, Editura Altip, Alba Iulia, 2006.
- Cosma 2002 - C. Cosma, *Vestul și nord – vestul României în secolele VIII – X d. H.*, Editura Nereamia Napocae, Cluj – Napoca, 2002.
- Demo 2009 - Željko Demo, *Ranosrednjovjekovno grobljebjelobrdske kulture: Vukovar – Lijeve Bara(X-XI. stoljeće)An Early Medieval Cemetery of the Bijelo Brdo Culture: Vukovar – Lijeve*

- Bara (10th–11th Centuries)*, Arheoloski muzej u Zagrebu, vol. VI/1-2, 2009.
- Dombay 1960 - J. Dombay, „Árpád-kori temetők Baranyában I. /Friedhöfe aus der Arpaden-Zeit im Komitat Baranya”, *JPMÉ*, 1960, 1961, p. 135–158.
- Dombay 1962 - J. Dombay, „Árpád-kori temetők Baranyában II. /Friedhöfe aus der Arpaden-Zeit im Komitat Baranya”, *JPMÉ*, 1961, 1962, p. 69–84.
- Dragotă 2013 - A. Dragotă, *Podoabe și accesorii vestimentare din Banat, Crișana și Transilvania (sec. X-XI)*, 2013 (mss.).
- Dumitrașcu 1983 - S. Dumitrașcu, „Podoabe și piese de îmbrăcăminte din mileniul I e.n./Ornements, parures et pièces d'habits du Ier millénaire n. e.”, *Crisia*, 13, 1983, p. 33-142.
- Fodor 1996 - *The Ancient Hungarians*, Exhibition catalogue (Ed. I. Fodor), Hungarian National Museum (March 16–December 31, 1996), Budapest, 1996.
- Gáll 2013 - E. Gáll, *Az Erdélyi-medence, a Partium és a Bánság 10-11. századi temetői, 1-2*, Szeged, 2013.
- Giesler 1981 - J. Giesler, „Untersuchungen zur Chronologie der Bijelo Brdo-Kultur. Ein Beitrag zur Archäologie des 10. und 11. Jahrhunderts im Karpatenbecken”, *PZ*, 56, 1, 1981.
- Gömöri 1984 - J. Gömöri, „XI. századi temető Szakonyban/Ein Gräberfeld aus dem 11 Jh. In Szakony”, *CAH*, 1984, p. 81-108.
- Hampel 1905 - J. Hampel, *Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn*, Braunschweig, I-III, 1905.
- Hampel 1907 - J. Hampel, *Újabb tanulmányok a honfoglalási kor emlékeiről/Neuere Studien über die Denkmäler der Landnahmezeit*, Budapest, 1907.
- Hanuliak 1994. - M. Hanuliak, *Malé Kosihy. Pohrebisko z 10. - 11. storočia*. Materialia Archaeologica Slovaca, Tomus XII, Nitra, 1994.
- Hanuliak 2004. - M. Hanuliak, *Velkomoravské pohrebiská. Pochovávanie v 9.-10. storočí na území Slovenska*, Archeologický ústav SAV, Nitra, 2004.
- Harhoiu *et alii* 2010 - R. Harhoiu, E. Gáll, A. Lakatos, „Fragmentele de necropole de la Oradea-Salca Ghețarie din secolele VI și X-XII/Gräberfelderteile aus Oradea-Salca Ghețarie aus dem 6. und 10.-12. Jahrhundert”, *MCA S.N.* VI, 2010, p. 83-132.
- Kada 1896 - E. Kada, „A Kecskeméti asátások”, *ArchÉrt*, XVI, 1896, p. 40-51.
- Khamayko 2012 - N. Khamayko, „Crescent pendants (lunnitsa) in 11th-13th century Rus': pagan amulet or christian ornament”, *Rome, Constantinople and Newly-Converted Europe. Archaeological and Historical Evidence*, vol. II (Ed. Maciej Salamon, Marcin Woloszyn, A. Musin, Perica Špehar, M. Hardt, M. P. Kruk, A.

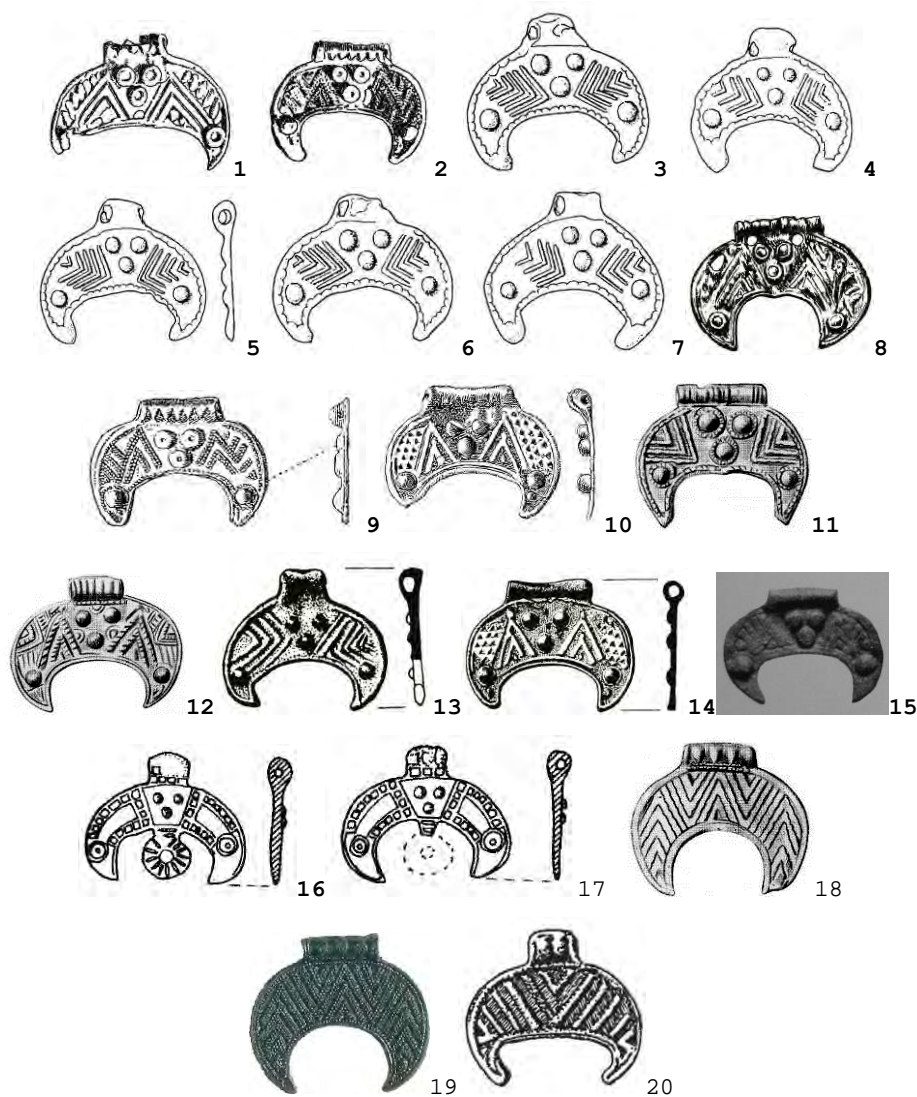
- Sulikowska-Gąska), Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa, 2012, p. 503-525.
- Kiss 1983 - A. Kiss, *Baranya megye X-XI. századi sírleletei./Grabfunde aus dem 10 und 11 Jahrhundert im komitat Baranya (Ungarn)*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983.
- Kiss 1985 - A. Kiss, "Studien zur Archäologie der Ungarn im 10. und 11. Jahrhundert", *Die Bayern und ihre Nachbarn*, Wien, 1985.
- Kiss 2000 - G. Kiss, *Vas megye 10-12. századi sír-és kincsleletei*, Szombathely, 2000.
- Költő, Szentpéteri 1996 - L. Költő, J. Szentpéteri, „Gedanken über die awarisch-ungarischen assimilation nach grabanalysen”, *SNUQ*, XII, Pécs, 1996, p. 223-240.
- Korošec 1999 - P. Korošec, *Nekropola na Ptujskem Gradu/Das Gräberfeld an dem schloßberg von Ptuj*, Pokrajinski Muzej Ptuj, 1999.
- Kralovánszky 1959 - A. Kralovánszky, „Adatok a Kárpát-medencei X–XI. századi félhold alakú csüngők kérdéséhez /Beitrag zur Problematik der halbmondförmigen Anhänger aus dem 10–11. Jh im Karpatenbecken”, *ArchÉrt*, 59/1, 1959, p. 76–82, tab. XII–XVII.
- Mărginean-Huszarik 2007 - F. Mărginean, P. Huszarik, "Cimitirul medieval timpuriu de la Nădlac- «Lutărie» (jud. Arad)", *ArhMed*, VI, 2007, p. 17-38.
- Mărginean 2011 - F. Mărginean, „Nădlac-Lutărie”, *Valori ale patrimoniului românesc. Podoabe și accesorii vestimentare din secolele X-XI*, Editura Altip, Alba Iulia, 2011 (coord. A. Dragotă, G. T. Rustoiu, M. Drîmbărean), p. 80-96.
- Mészáros 1962 - G. Mészáros, „A Szakcsi X. századi temetőmaradvány”, *ArchÉrt*, 89, 2, 1962, p. 201-210.
- Mikes 1956 - B. Mikes Katalin, „A szob-kolibai X-XI. századi temető./Le cimetière des Xe et XIe siècles de Szob-Koliba”, *FolArch*, 8, 1956, p. 115-135.
- Nepper 2002 - M. Ibolya Nepper, *Hajdú-Bihar megye 10-11. századi sírleletei*, I-II, Budapest-Debrecen, 2002.
- Nyáry 19042 - A. Nyáry, „Temető királyságunk első századából”, *ArchÉrt*, XXXII, 1902, p. 210-241.
- Nyáry 1904 - A. Nyáry, „A Pilinyi árpádkori temető”, *ArchÉrt*, XXIV, 1904, p. 50-70.
- Rejholcová 1976 - M. Rejholcová, „Pohrebisko z. 10 a 11. storočia v Hurbanove-Bohatej/ Gräberfeld aus dem 10 und 11 Jahrhundert in Hurbanovo-Bohatá”, *SlovArch*, XXXIV-1, 1976, p. 191-234.
- Rejholcová 1995 a - M. Rejholcová, *Pohrebisko v Čakajovciach (9.-12. storočie)*. Katalóg Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied, Nitra, 1995. *Archaeologica Slovaca Monographiae*, Tomus XV, 1995.

- Rejholcová 1995 b - M. Rejholcová, *Das Gräberfeld von Čakajovce (9.-12. Jahrhundert). Analys.* Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften in Nitra, Nitra-Budapest, 1995.
- Ciugudean, Pinter, Rustoiu 2006 - *Simpozionul Internațional Habitat-Religie-Etnicitate: Descoperiri arheologice din secolele IX-XI în Transilvania/Habitat-Religion-Ethnicity: 9th-11th Century Archaeological Finds in Transylvania. Catalog de expoziție/Exhibition Catalogue.* Coordonatori: H. Ciugudean, Zeno K. Pinter, G. T. Rustoiu, Editura Altip, Alba Iulia, 2006.
- Révész 2008 - L. Révész, *Heves megye 10-11. századi temetői/Die Gräberfelder des Komitates Heves im 10.-11. Jahrhundert,* Budapest, 2008.
- Széll 1941 - M. Széll, „XI. századi temetők Szentes környékén. / Les cimetières du XIe siècle aux environs de Szentes”, *FolArch*, III - IV, 1941, p. 231-267.
- Széll 1942 - M. Széll, „Elpusztult falvak XI-XIII. századbéli régészeti leletek Szentes határában”, *DolgSzeged*, XVIII, 1942, p. 128-132.
- Szöke-Nemeskéry 1954 - B. Szöke, J. Nemeskéry, „Archeologické a antropologické poznatki z výskumu v Bešeňove pri Šuranoch”, *SlovArch*, 2, 1954, p. 105-135.
- Szöke-Vándor 1987 - Béla Miklós Szöke, L. Vándor, *Pustaszentlászló Árpád-kori temetője.* Fontes Archaeologici Hungariae, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987.
- Točik 1971 - A. Točik, „Flachgräberfelder aus dem IX. und X. Jh. in der Südwestslowakei (I)”, *SlovArch*, XIX/1, 1971, p. 135-276.
- Tomičić 1991 - Ž. Tomičić, „Novi prilozi vrednovanju ostavštine srednjovjekovnog groblja Bijelo Brdo II”, *Prilozi*, 8, 1991, p. 92-120.
- Tomičić 1997 - Ž. Tomičić, „Baranya in Lichte archäologischer Zeugnisse der Bijelo Brdo-Kultur. Ein Beitrag zur Analyse des frühmittelalterlichen Gräberfeldes Majs-Udvar/Baranja u svjetlu arheoloških svjedočanstava bjelobrdske kulture. Prinos analizi ranosrednjovjekovnog groblja Majs-Udvar”, *Prilozi*, 11-12, 1994-95, 1997, p. 71-98.
- Tomičić 2010 - Ž. Tomičić, „Spoznaje o arheološkom naslijeđu ranosrednjovjekovnog groblja na položaju Bagruša kod Petoševaca/Understanding the archaeological heritage of the early medieval cemetery at the Bagruša site near Petoševci”, *Arch Adriatica*, IV, 2010, p. 117-166.

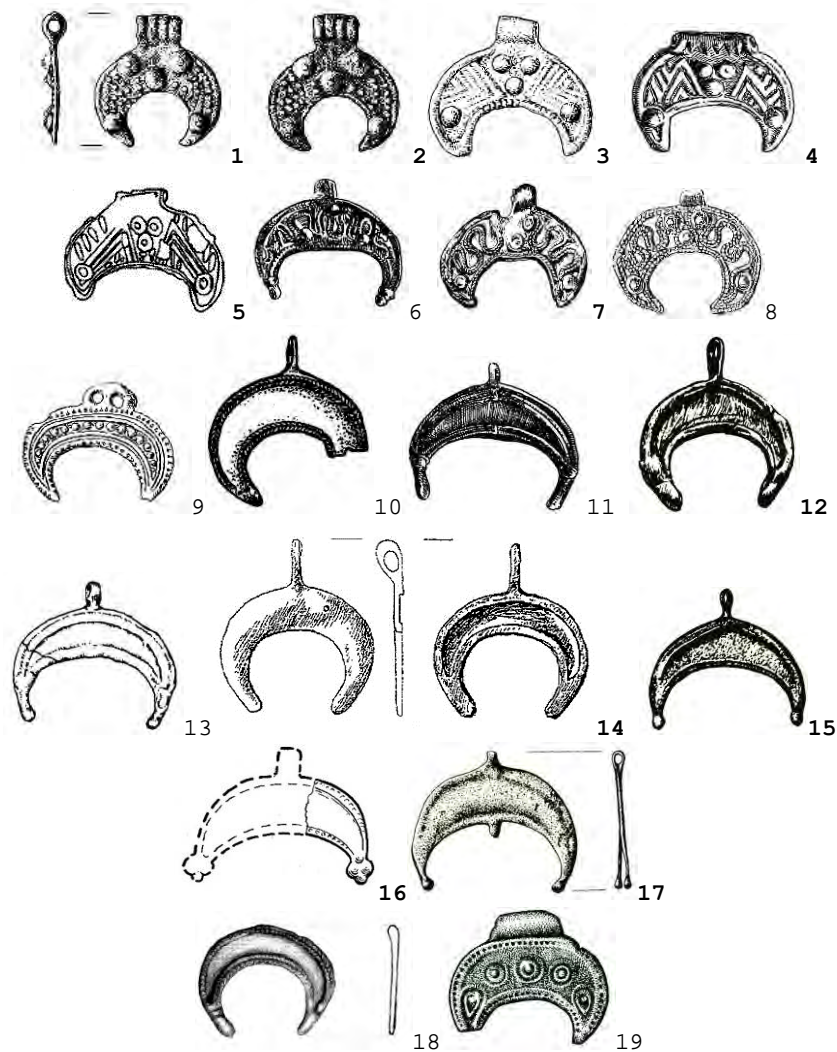
- Tomičić 2012 - Ž. Tomičić, „Novi pogledi ostavštinu ranosrednjovjekovnog groblja Junuzovci/ A New View of the Early Mediaeval Junuzovci Cemetery Finds”, *Rad Hrvat. Akad. znan. i umjet. Razred za druš. Znan.* 49 = 512 (2012), p. 29-56.
- Török 1962 - Gy. Török, *Die Bewohner von Halimba im 10. und 11. Jahrhundert*, Budapest, 1962.
- Tóth 2014 - A. Tóth, *A Nyíri mezőség a 10-11. században*, Szeged, 2014.
- Tušek 1981 - I. Tušek, „Zaščitno izkopavanje na Turnirskem prostoru na Ptujskem gradu v letu 1978”, *ArhVest*, XXXII/1981, p. 13-20.
- Vándor 2002 - L. Vándor, „Zalavár a királyi vármegye központja”, *Központok a Zala Mentén a Göcseji Múzeum állandó kiállítása. Katalógus*, Zala, 2002, p. 101-121.

Tipul 1a (după A. Kralovánszky 1959)	Tipul 1b (după A. Kralovánszky 1959)	Tipul 1c (după A. Kralovánszky 1959)	Tipul 1d (după A. Kralovánszky 1959)
			
Tipul 1 d1 (după Dragotă 2013)	Tipul 2a (după A. Kralovánszky 1959)	Tipul 2 a1 (după Dragotă 2013)	Tipul 2b (după A. Kralovánszky 1959)
			
Tipul 2c (după A. Kralovánszky 1959)	Tipul 2c1 (după Dragotă 2013)	Tipul 3 (după A. Kralovánszky 1959)	Tipul 4/Plăci din metal tăiate/nedecorate (după A. Kralovánszky 1959)
			
Tipul 5 (după Dragotă 2013)	Tipul 6 (după Dragotă 2013)	Tipul 7 (după Dragotă 2013)	Tipul 8/Plăci din metal tăiate/decorate (după Dragotă 2013)
			

Pl. I. Tipologia pandantivelor semilunare (după Dragotă 2013).

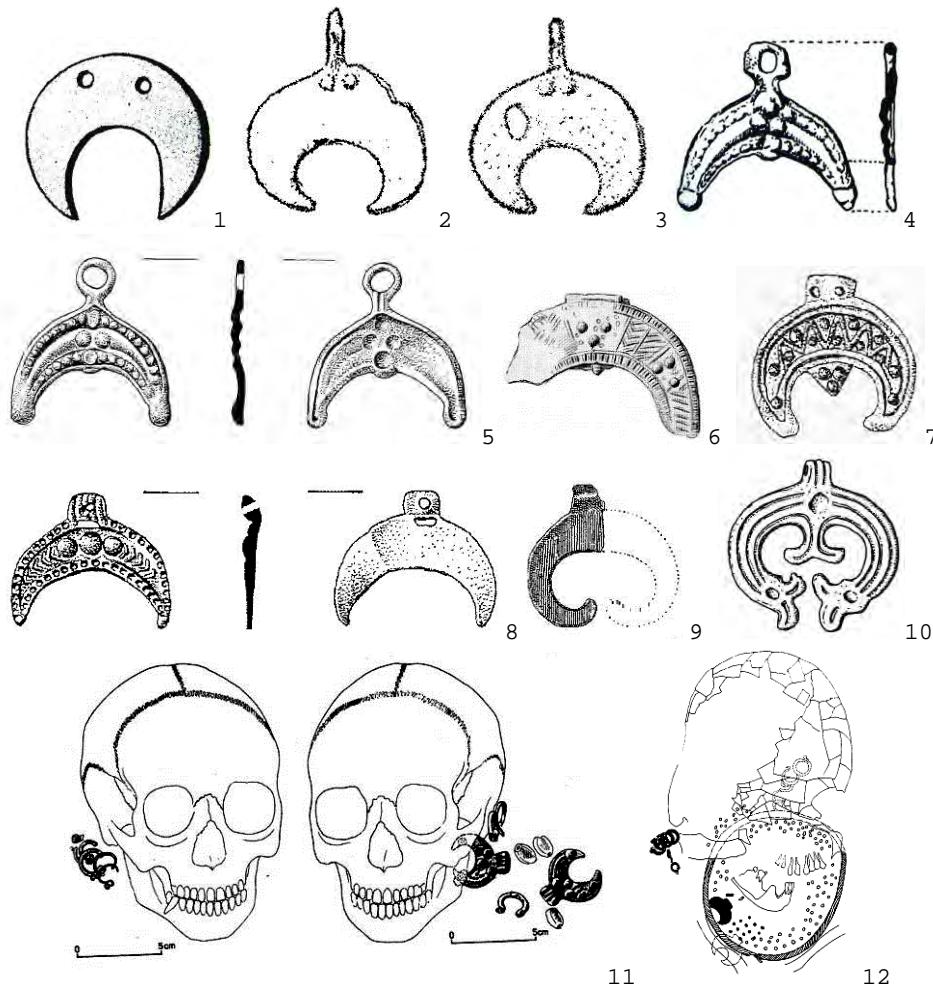
Pl. II. 1-15/Tipul 1a Kralovánszky; 16-17/Tipul 7; 18-19/Tipul 5. 1-2: Bijelo Brdo (după *Brunšmid 1903-4*); 3-7: Ptuj (după *Korošec 1999*); 8: Majs/M. 53 (după *Kiss 1983*); 9: Vác (după *Hampel 1905*); 10: Pilin/M. 26 (după *Nyáry 1904*); 11: Halimba/M. 438; 12: Halimba/M. 286 (după *Török 1962*); 13: Csepreg-Szentkirály, Malom/M. 150 (după *Kiss 2000*); 14: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út /M. 72 (după *Kiss 2000*); 15: Bešeňov (după *Szőke-Nemeskéri 1954*); 16-17: Nădlac-Lutărie/M. 3 (după *Mărginean-Huszarik 2008*); 18: Halimba/M. 423 (după *Török 1962*); 19: Alba Iulia (după *Blăjan 2004*); 20: Bagruša-Petoševci/M. 141 (după *Tomičić 2010*).

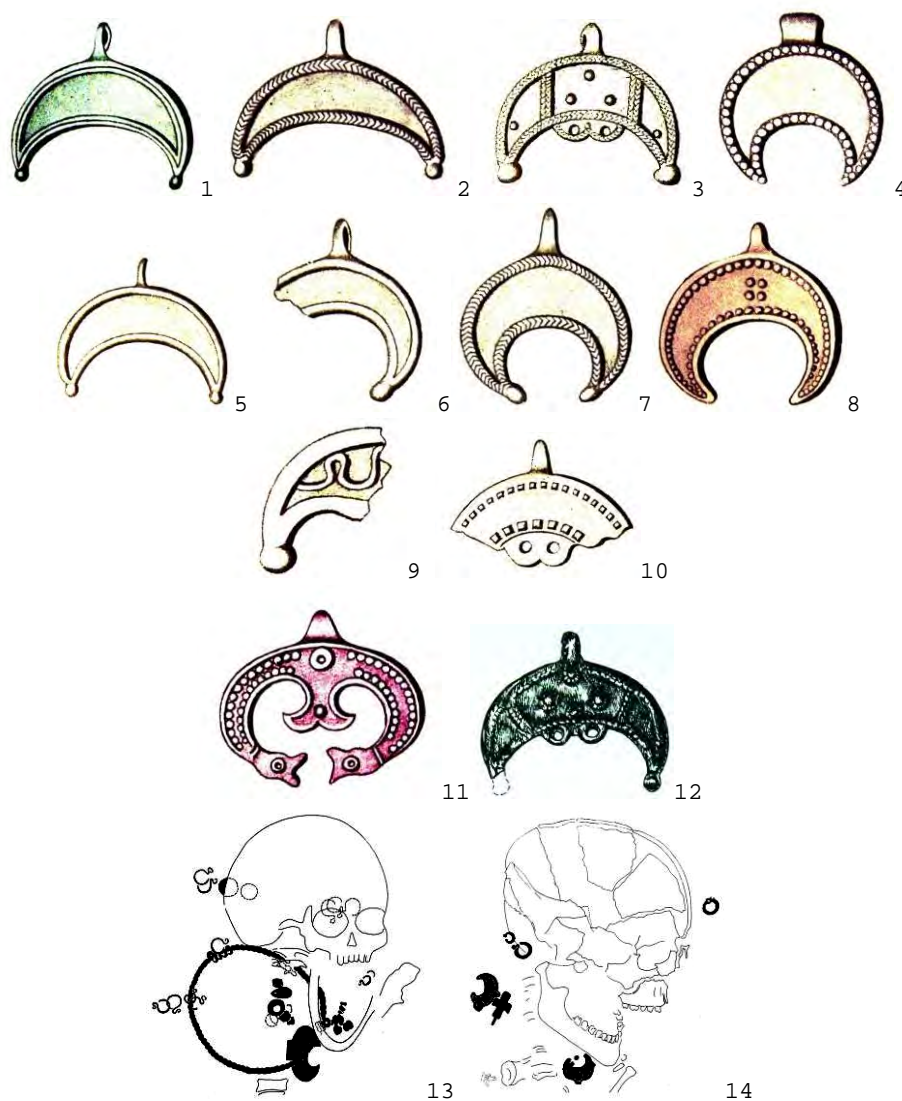
Pl. III. 3-5/ Tipul 1a Kralovánszky; 6-8/ Tipul 1b; 9: Tipul 1c; 10-15, 18/ Tipul 1d; 16/ Tipul 1d 1. 1-2: Pustaszentlászló/M. 203 (după *Szőke-Vándor 1987*); 3: Malé Kosihy/M. 147 (după *Hanuliak 1994*); 4: Pilin/M. V (după *Nyáry 1902*); 5: Junuzovci (după *Tomičić 2012*); 6: Csanytelek-Dilitor/M. 56 (după *Széll 1941*); 7: Majs/M. 505 (după *Kiss 1983*); 8: Mindszent/M. 6 (după *Széll 1942*); 9: Kecskemét (după *Kada 1896*). Tipul 1d Kralovánszky. 10: Szob-Koliba/M. 41 (după *Mikes 1956*); 11: Csanytelek-Dilitor/M. 61 (după *Széll 1941*); 12: Szárász -Szlavónia dűlő (după *Kiss 1983*); 13: Comitatul Tolna (după *Mészáros 1962*); 14: Hajdúszoboszló-Árkoshalom/M. 77 (după *Nepper 2002*); 15: Szakony/M. 21 (după *Gomori 1984*); 16: Curtiușeni-Dealul Mănăstirii (după *Dumitrașcu 1983*); 17: Ikervár- Virág utca/M. 97 (după *Kiss 2000*); 18: Zimandu Nou - Foldvár (după *Gáll 2013*); 19: Visonta (*Révész 2008*).

Pl. IV. 2, 5/Tipul 2a Kralovánszky; 3/Tipul 2a1; 6/Tipul 2 b; 7-8/Tipul 2c; 9: Tipul 1d1; 10/Tipul 2c1; 11-12/Tipul 3; 15/Tipul 8. 1: Ikervár- *Virág utca*/M. 52 (după Kiss 2000); 2: Budapest-*Csepel*(după Kralovánszky 1959); 3: Székszárd (după Mészáros 1962), 4: Tápiószele-*Szőlő*/M. 1 (după Hampel 1907); 5: Vukovar- *Lijeva bara* (după Demo 2009); 6: Szentés-*Nagyhegy* (Kralovánszky 1959); 7: Pécs-*Somogy*/M. 118 (după Kralovánszky 1959); 8: Hurbanovo-*Bohata*/M. 36 (după Rejholcová 1976); 9: Oradea-*Salca* (după Cosma 2002); 10: Majs/M. 603 (după Kiss 1983); 11: Székesfehérvár-*Szárzrét*/ M. 87 (după Kralovánszky 1959) ; 12: Michal nad Žitavou/M. 36 (după Hanuliak 2004)13-14: Bagruša-*Petoševci*/M. 141 (după Tomičić 2010); 15: Alba Iulia-*Stația de Salvare*- M. 63/1980 (după Blăjan 2004).

Pl. V. 1-3/Tipul 4; 4-5/Tipul 6; 10/Tipul 3; 7/Tipul 1c; 1: Mezöberény/M. 65; 2-3: Malé Kosihy /M. 127 (după *Hanuliak 1994*); 4: Szacks/M. 9 (după *Mészáros 1962*); 5: Püspökladány- Eperjesvölgy/M. 107 (după *Nepper 2002*); 6: Halimba/M. 651 (după *Török 1962*); 7: Vörs (după *Költö, Szentpéteri 1996*); 8: Püspökladány- Eperjesvölgy/M. 92 (după *Nepper 2002*); 9: Pusztá-Bodoglár (după *Hampel 1905*); 10: Ipelský Sokolec (după *Hanuliak 2004*); 11: Poziția inventarului funerar din M. 203 de la Pustaszentlászló (după *Szőke-Vándor 1987*); 12: Poziția inventarului funerar din M. 681 de la Majs/(după *Kiss 1983*).

Pl. VI. 1-2, 4-7/Tipul 1d; 3/Tipul 2 a; 12/Tipul 2 a1. 1: Budapest-Lipótmező (după Kralovánszky 1959); 2-3: Pécs-Somogy/M. 138, M. 141(după Kralovánszky 1959); 4: Szob-Koliba/ M. 25 (după Kralovánszky 1959); 5: Felsőszentkirály (după Kralovánszky 1959); 6: Szentcs-Kökénuzug (după Kralovánszky 1959); 7: Szolnok-Repülőter (după Kralovánszky 1959); 8: Pécs-Somogy/M. 33 (după Kralovánszky 1959); 9: Nyíregyháza? (după Kralovánszky 1959); 10: Győr-Belváros (după Kralovánszky 1959); 11: Szabolcs-Vontatópart (după Kralovánszky 1959); 12: Pécs-Szent István tér (după Kiss 1983); 13: Majs/M. 53 (după Kiss 1983); 14: Majs/M. 1031 (după Kiss 1983).

LISTA AUTORILOR

Dan Anghel - Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia, dnanghel@yahoo.com

Sote Angeleski - Cluj-Napoca, s_angeleski@yahoo.com

Tiberius Bader - Hemmingen, tib.bader@web.de

Dan Băcuet-Crișan - Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău, bacuet@yahoo.com

Radu Băjenaru - Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan", București, radu.bajenaru@gmail.com

Gabriel Bălan - Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia, liviugabrielbalan@yahoo.com

Corneliu Beldiman - «Dimitrie Cantemir» Christian University, Faculty of History, Bucharest; Romanian Scientific Society for Interdisciplinary Research, Bucharest; belcor@gmail.com

George Bounegru - Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia, bounegru_g_viziru@yahoo.com

Björn Briewig - German Archaeological Institute, Berlin, bjoerndebrie@yahoo.de

Vasile Budui - "Ștefan cel Mare" University, Suceava, Faculty of History and Geography, Department of Geography, vbudui@yahoo.com

Raluca Burlacu-Timofte - Universitatea "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca, raluburlacu@gmail.com

Dan-Lucian Buzea - National Museum of the Eastern Carpathians, Sfântu Gheorghe, buzealuci@yahoo.com

Sergiu Cadar - Institutul de Cercetări pentru Instrumentație Analitică Cluj-Napoca, sergiu.cadar@icia.com

Mircea Chintoanu - Institutul de Cercetări pentru Instrumentație Analitică Cluj-Napoca, chintoanu_m@yahoo.com

Radu Ciobanu - Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia, pufu_ciobanu@yahoo.com

Beatrice Ciută - Universitatea "1 Decembrie 1918", Alba Iulia, beatriceciuta@yahoo.com

Marius Ciută - Universitatea "Lucian Blaga", Sibiu, mariusciuta@yahoo.com

Sorin Colesniuc - Muzeul de Arheologie Callatis, Mangalia, sorinmarcelcolesniuc@yahoo.com

Călin Cosma - Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca, cosma.calin@yahoo.com

Aurel Dragotă - Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu, reludragota@yahoo.com

Nicolae Gudea - Universitatea "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca

Nicolae Har - Universitatea "Babeș-Bolyai", Facultatea de Biologie și Geologie, Departamentul de Geologie, Cluj-Napoca, nicolae.har@ubbcluj.ro

Tünde Horváth - Budapest, tundehorvath4@gmail.com

Cornelia-Magda Lazarovici - Institutul de Arheologie, Iași, magdamantu@yahoo.com

Gheorghe Lazarovici - Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu, ghlazarovici@yahoo.com

Adrian Luca - Muzeul Național Brukenthal, Sibiu, luca_adrian_sibiu@yahoo.com

Sabin Adrian Luca - Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu, sabinadrian.luca@ulbsibiu.ro; Muzeul Național Brukenthal, Sibiu, sabin.luca@brukenthalmuseum.ro

Florentina Martiș - Muzeul Banatului, Timișoara, tina.martis@yahoo.com

Sascha Mauel - Aristotle University of Thessaloniki, Thessaloniki, kontakt@mauel.dk

Teodor Munteanu - Universitatea "Alexandru Ioan Cuza", Iași, teddy_muntean@yahoo.com

Bianka Nessel - ERC Project "BronzeAgeTin" Institute of Earth Sciences Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg, Heidelberg, Bianka.Nessel@geow.uni-heidelberg.de

Bogdan Petru Niculică - Bukovina Museum, Suceava, niculicab@yahoo.com

Radu Ota - Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia, eractum@yahoo.com

Dalia Anna Pokutta - Department of Archaeology, University of Gothenburg, Gothenburg, dalia.anna.pokutta@gu.se

Anca-Diana Popescu - Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan", București, ancadiana_popescu@yahoo.com

Marcin S. PRZYBYŁA - Institute of Archaeology, Jagiellonian University, Cracow, mszprzybyla@gmail.com

Marius Râza - Universitatea "1 Decembrie 1918", Alba Iulia, raza_marius@yahoo.com

Cristian Schuster - Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” – Centrul de Tracologie, București, cristianschuster@yahoo.com

Csaba Szabó - University of Pécs, Pécs, szabo.csaba.pte@gmail.com

Zsolt Székely - UBB, Extensia Sf. Gheorghe, Sf. Gheorghe, szekely.zsolt@fspac.ro

Diana-Maria Sztancs - «Dimitrie Cantemir» Christian University, Faculty of History, Bucharest; Romanian Scientific Society for Interdisciplinary Research, Bucharest; beldiana22@yahoo.com

Claudiu Tănăselia - Institutul de Cercetări pentru Instrumentație Analitică Cluj-Napoca, claudiu@tanaselia.ro

Biba Teržan - Univerza v Ljubljani Filozofska fakulteta Oddelek za arheologijo, Ljubljana, ljubinka.terzan@ff.uni-lj.si

Peter Thomas - Deutsches Bergbau-Museum Bochum Forschungsbereich Montanarchäologie, Peter.Thomas@Bergbaumuseum.de

Anca Timofan - Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia, anca.timofan@yahoo.com

Anamaria Tudorie - Muzeul Național Brukenthal, Sibiu, anamaria.tudorie@brukenthalmuseum.ro

Claes Uhnér - Department of historical studies, University of Gothenburg, Gothenburg, claes_uhner@hotmail.com

Monica Ursu - Institutul de Cercetări pentru Instrumentație Analitică, Cluj-Napoca, monaursu5@yahoo.com